

Uutta kielentutkimusta.

Kesällä 1949 ilmestynyt *Finnisch-ugrische Forschungen*in 30:s nide sisältää mm. dos. ERKKI ITKOSEN tutkielman »Beiträge zur Geschichte der einsilbigen Wortstämme im Finnischen». Saman aikakauskirjan edellisessä niteessä Itkonen oli julkaissut suom.-ugr. kielten ensi tavun vokaalista yleensä koskevan laajahkon tutkimuksensa, jossa hän uusia positiivisia todisteita esittäen kumooa W. STEINITZIN v. 1944 ilmes-

tyneen teorian, jonka mukaan itämerensuom. kielten ensi tavun vokaalien jakaantuminen lyhyihin ja pitkiin on aiheutunut voimakkaasta balttilaisesta vaikutuksesta ja alkuperäiset vokaalisuhteet kuvastuvat nykyisin paremmin mm. ostjakissa ja tšeremissä. Uudessa tutkielmassaan tri Itkonen nyt luo tarkempaa valaistusta kielellemme yksitavuihin sanavartaloiden äännehistoriaan. Lukija joutuu suorastaan hämmästyttävään sitä terävänäköistä ja samalla laajakatseista menetelmää, jota soveltaen lappologina alkanut, myöhemmin myös mordvaan ja tšeremisiin hyvin perehtynyt sekä vertailevaa lingvististä fonetiikkaa taitavasti hyväkseen käyttävä tutkijamme kykenee tunkeutumaan koko suomalais-ugrilaisen vokaaliston historian tähän asti enimmäkseen melkein umpipimeydessä piilleihin viidakkoihin. Itkosen perusteellinen, selkeä, rauhallisesti harkitseva esitystapa tekee lukijaan miellyttävän ja vakuuttavan vaikutuksen. Näytteeksi siitä, millaisia välivaiheita edellyttäen nykyisin melkoisen uskottavasti kyetään seuraamaan ensi tavun vokaalimme kehitystä ajassa taaksepäin, mainittakoon tässä muutamien tavallisten suomen sanojen muodonvaihdokset tri Itkosen tutkimuksen mukaan (viimeisenä kussakin ryhmässä oletettu sgr. kantakielen muoto). *tie* < **tē* < **teĭ* < **tej-* (konsonanttivartalo): **teje-* (vokaalivartalo); *yö* < **ō* < **üō* < **üē* < **üje*; *kyö* < **küō* < **küj-* (kons.-vart.): **küje-* (vok.-vart.); *viö* < **vē* < **veĭ* < **vī* < **vīγ-*: *juo* < **jō* < **jou* < **jū* < *jūγ-*; *syö* < **sō* < **seü* < **sev-* (kons.-vart.): **seve-* (vok.-vart.); *vuo* < **vō* < **uō* < **uva* (tai **uŋa*); *myö* (esim. sanoissa *myös*, *myöhä*, *myöntää*) < **mō* < **müō* < **müā* < **müvä* < **mürjä-*; *kuu* 'Mond' < **kuu* < **kuv-* (kons.-vart.): **kuve-* (vok.-vart.) < **kuŋe-*. — Olisi suotavaa, että tekijä toimittaisi mielenkiintoisten tutkimustensa päätuloksista perusteluineen suppean yleisesityksen myös suomeksi.

Samassa FUF:n niteessä virolainen prof. JULIUS MARK julkaisee perusteellisen (n. 90-sivuisen) tutkimuksen ensimmäisestä faktilliseksi todetusta suomen kieliopista. (Aikaisemmaksi oletettua Olaus Sondergelteuksen kielioppia tuskin on koskaan ollut olemassakaan, kuten Markin nyt esittämien uusien tietojen jälkeen on entistä todennäköisempää.) Tuon — painamatta jääneen — ensimmäisen kieliopin tekijä on ollut turkulaiseksi itseään nimeävä HENRICUS CRUGERUS, Naantalin ja Raision kappalaisena vv. 1643—52 toiminut mies, josta E. N. Setälä aikoinaan lyhyesti mainitsi teoksessaan Lisää suom.-ugr. kielentutkimuksen historiaan (s. 58—) filosofi Leibnizin erään kirjoituksen sisältämän tiedon mukaan. Prof. Mark on nyt tehnyt kaksi mielenkiintoista löytöä, jotka varmistavat C:n kieliopin olemassaollessa. Siitä on nim. lainauksia kahdella 1600-luvun tanskalaisella grammatikolla, Erik Pontoppidanilla hänen v. 1668 ilmestyneessä tanskan kieliopissaan ja Peder Syv'illä hänen 1663 ja 1685 ilmestyneissä julkaisuissaan sekä eräässä Kööpenhaminan Kunink. kirjastossa säilyneessä käsikirjoituksessaan. Markin käsityksen mukaan Crugeruksen kieliopinkäsikirjoitus on syntynyt noin v. 1640, siis noin 9 vuotta ennen Eskil Petraeuksen Linguae Fennicae brevis institutione julkitua. Pontoppidanilla on otteita Crugeruksesta niin runsaasti (Mark esittää häneltä kolme sivua faksimilejäljennöksiäkin), että niiden perusteella voidaan todeta muutamia kadonneen kieliopin luonteen-

omaisia piirteitä. C. esiintyy, se on Markin tulos, grammatikkona sangen edullisessa valossa. »Hän oli itsenäinen ja ennakkoluuloton henki. Hänen huomionsa perustuivat välittömiin havaintoihin puhutusta kielestä.» Suomen kielen oikeinkirjoituksen alalla hän oli aikalaisiaan edellä. Markin tutkimukseen sisältyy tyhjentävä selonteko säilyneiden sitaattien sisältämistä C:n kieliopin tiedoista, mm. täydellinen sanaluettelo, niihin liittyvine suuritöisine kommentaareineen, joissa ilmenee prof. Markin erinomainen asiantuntemus ja tarkkuus.

Niteen muista kirjoituksista mainittakoon vielä unkarilaisen tri D. R. FUCHSIN yli 80-sivuinen, suurta lukeneisuutta osoittava ja runsaasti oivallisia huomioita sisältävä, kauttaaltaan mielenkiintoinen tutkimus suom.-ugr. kielten komparatiivista ja superlatiivista. Samaan aihepiiriin liittyvät virolaisen tri ALO RAUNIN lyhyemmät kirjoitelmat liivin kielen komparaatiosta sekä suom.-ugr. kielten substantiivin-komparoinnista. Edellisessä Raun perustelee sitä — nähdäkseni oikeata — käsityskantaansa, että suomen nykyinen superlatiivi ei (varsinaisena superlatiivikategoriana) periydy kantasuomesta asti ja että ei ole syytä katsoa, kuten tähän mennessä yleisesti on tehty, superlatiivin *k a d o n n e e n* niistä ims. kielistä (ja suomen länsimurteista), joissa sitä nykyisin ei ole: päinvastoin sitä ei ole vielä ehtinyt niihin syntyä, ja suomen länsimurteisiin se on vasta tunkeutumassa kirjakiielestä. JALO KALIMA on kirjoittanut suomen sanasta *kupias* selittäen sen venäläisperäiseksi lainaksi. MATTI LIIMOLA julkaisee laajahkon tutkielman vogulin johto-opin alalta sekä muutamia etymologisia huomioita.

L. H.